

поліграфічний центр “Київський університет”, 2010.– С. 255. 3. Національне рейтингове агентство “Рюрік”. Аналітичний огляд ринку небанківських послуг України за 2011 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rurik.com.ua> 4. Державна комісія з регулювання ринку фінансових послуг України [Електронний ресурс] . – Режим доступу: www.dfp.gov.ua/ 5. Factors Chain International [Електронний ресурс] . – Режим доступу: www.factors-chain.com/ 6. Підсумки діяльності фінансових компаній, ломбардів та юридичних осіб (лізингодавців) за 2011 рік [Електронний ресурс] . – Режим доступу: www.dfp.gov.ua/fileadmin/.../fk_2011.pdf 7. Факторинг аналитика, інтерв'ю. Обзор мирового рынка факторинга [Електронний ресурс] . – Режим доступу: www.factorings.ru/article/17/ 8. Костюченко В.М. Факторингові операції в системі фінансово-правового забезпечення зовнішньоторговельної діяльності / В. М. Костюченко // Міжнародний збірник наукових праць. – 2010. – № 3(18). – С. 138–144. 9. Смачило В. В. Сутність факторингу та його використання при управлінні дебіторською заборгованістю в Україні / В. В. Смачило, Є. В. Дубровська // Фінансова політика й економічне регулювання Фінанси України. – 2007. – № 7. – С. 35 – 45. 10. Левченко Н.М. Факторинг як інструмент ефективного управління дебіторською заборгованістю підприємств / Н. М. Левченко, Г. В. Кравченко // Економічний простір. – 2009. – № 23/2. – С. 242 – 251.

УДК 330.142.267+334.72

О.М. Чубка, О.М. Рудницька
Національний університет “Львівська політехніка”

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

© Чубка О.М., Рудницька О.М., 2013

Розглянуто погляди науковців щодо визначення економічної сутності оборотного капіталу. Проведено їх систематизацію за чотирма основними підходами. Подано характеристику оборотного капіталу.

Ключові слова: оборотний капітал, оборотні кошти, обігові кошти, оборотні активи, поточні активи, оборотні засоби.

О. Chubka, O. Rydnutska
Lviv Polytechnic National University

SPECIFICS DEFINITION OF CATEGORIES OF COMPANIES' WORKING CAPITAL

© Chubka O., Rydnutska O., 2013

Considered views of scientists to determine the economic substance of working capital. Realised their systematization by four basic approaches. Presented the characteristics of working capital.

Key words: working capital, turnover funds, circulating money, current assets, turnover assets, circulating assets.

Постановка проблеми. Теоретичні дослідження будь-яких економічних процесів та явищ повинні бути підґрунтям для прийняття тих чи інших управлінських рішень у практичному їх відображенні. Саме тому для підвищення ефективності використання оборотного капіталу на підприємстві потрібно досліджувати сутність цієї категорії.

В економічній літературі, нормативно-правових актах, у господарській практиці поряд з поняттям “оборотний капітал” вживають поняття “оборотні кошти”, “обігові кошти”, “оборотні активи”, “оборотні засоби”, “поточні активи”. Навколо економічної сутності цих категорій науковці ведуть тривалу полеміку, зумовлену суперечностями і відсутністю одностайності у їх трактуванні. Це призводить до різних тлумачень перерахованих вище понять і зумовлює потребу у їх систематизації за певними підходами.

Аналіз останніх досліджень і результатів. У своїх працях такі науковці, як А.М. Поддєрьогін [1], Я.Б. Дроб [2], І.В. Зятковський [3], Д.С. Моляков [4], В.В. Буряковський [5], Т.О. Приймак [6], С.Ю. Вігуржинська [7], Г.М. Азаренкова [8], та ін. [10–27] розглядали поняття “оборотного капіталу”, “оборотних коштів”, “оборотних активів”, “оборотних засобів”, “поточних активів”. Аналіз праць науковців свідчить, що існує безліч підходів до визначення категорії “оборотний капітал” і в сучасній економічній літературі немає його однозначного тлумачення.

Постановка задачі. Ціллю нашого дослідження є систематизація підходів до висвітлення поняття “оборотний капітал” та визначення такого поняття, яке лежатиме в основі майбутніх досліджень.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі описано кілька підходів до розуміння сутності та змістовних особливостей оборотного капіталу. Можна виділити такі чотири підходи, які є найпоширенішими:

1. *Оборотний капітал розуміється як сума грошових коштів, інвестованих для формування оборотних фондів та фондів обігу.* Цей підхід наголошує на грошовій природі оборотного капіталу, одним із призначень якого є платіжне обслуговування капіталу взагалі. При цьому вчені, які тяжіють до цього підходу, вважають поняття “оборотний капітал”, “оборотні засоби”, “оборотні кошти”, “обігові кошти” синонімами.

А.М. Поддєрьогін поняття “оборотний капітал” і “оборотні кошти” розглядає як синоніми і дає таке визначення: “оборотний капітал (оборотні кошти) – це кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди й у фонди обігу для забезпечення безперервності процесу виробництва, реалізації продукції та отримання прибутку” [1, с. 189]. У роботі Я.Б. Дроба зустрічається таке ж визначення оборотного капіталу “грошове вираження вкладень у виробничі оборотні засоби та засоби обігу, призначені для процесу виробництва і реалізації продукції” [2, с. 5].

На думку І.В. Зятковського, “обігові кошти – це грошові кошти, авансовані в обігові виробничі фонди і фонди обігу, які забезпечують безперервність процесу виробництва і проведення розрахунків” [3, с. 100]. Д.С. Моляков подає розширений варіант такого ж визначення, але використовує термін “оборотні кошти”, під якими розуміє “авансовану в грошовій формі вартість для планомірного створення та використання оборотних виробничих фондів та фондів обігу в мінімально необхідних розмірах, що забезпечують виконання підприємством виробничої програми і своєчасного здійснення розрахунків” [4, с. 127].

Згідно з позицією В.В. Буряковського, В.Я. Кармазіна, С.В. Кламбет, “оборотні засоби – це сукупність грошових засобів, авансованих для формування і використання оборотних виробничих фондів і фондів обігу, котрі забезпечують безперервність процесу виробництва і продажу продукції” [5, с. 122]. Тобто під подібним до попередників визначенням подається поняття “оборотні засоби”.

Т.О. Приймак зазначає, що “оборотні кошти – це сукупність грошових засобів підприємства, необхідних для формування та забезпечення кругообігу виробничих оборотних фондів та фондів обігу” [6, с. 63]. С.Ю. Вігуржинська розділяє таку думку і стверджує, що: “оборотні кошти – це сукупність коштів підприємства, що авансуються на створення оборотних фондів та фондів обігу і забезпечення їх неперервного кругообігу” [7].

Г.М. Азаренкова, Т.М. Журавель, Р.М. Михайленко вважають, що “оборотні кошти – це грошові ресурси, які вкладено в оборотні виробничі фонди і фонди обігу для забезпечення безперервного виробництва та реалізації виготовленої продукції, які беруть участь у виробничому процесі один раз і повністю переносять свою вартість на собівартість продукції” [8, с. 126].

2. *Оборотний капітал розглядається як сукупність мобільних активів, які використовуються протягом операційного циклу.* Саме в такому плані подано визначення оборотних активів у законодавчо-нормативній базі [9]. Також таку позицію підтримують М.В. Володькіна [10], В. Ковальов [11], І.В. Зелгавіс [12], В.М. Шелудько [13], Р.Н. Холт [14], І.А. Бланк [15], М.Д. Білик [16], Н.О. Власова [17].

Спираючись на П(С)БО 2 “Баланс”, можемо навести таке визначення: “оборотні активи – це грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу” [9]. В П(С)БО зосереджено увагу саме на операційному циклі. Деякі науковці у визначеннях вказують лише на виробничий цикл, що, на нашу думку, є некоректним, адже операційний цикл складається з виробничого і фінансового, а оборотні активи завершують свій кругообіг в результаті операційного циклу. Операційний цикл – це проміжок часу між придбанням запасів та отриманням коштів від реалізації продукції. Виробничий цикл починається з часу надходження сировини на склад і завершується періодом відвантаження продукції, а фінансовий – з часу оплати постачальникам матеріалів і закінчується одержанням грошей від покупців за відвантаженою продукцією.

М.В. Володькіна дає таке трактування: “оборотний капітал – це частина активів підприємства, яка включає оборотні кошти та короткострокові фінансові інвестиції” [10, с. 39].

В.В. Ковальов зазначає, що оборотний капітал “належить до мобільних активів підприємства, які є грошовими коштами або можуть бути перетворені в них протягом року або одного виробничого циклу” [11, с. 330].

І.В. Зелгавіс також трактує оборотний капітал як “грошові кошти й мобільні активи, які перетворюються в грошові кошти впродовж одного виробничого циклу, що забезпечує безперервність виробничого процесу виробництва й обороту та отримання прибутку” [12, с. 68].

В.М. Шелудько пропонує таке визначення: “оборотні активи – це активи, що обслуговують господарський процес і забезпечують його неперервність” [13, с. 71].

Р.Н. Холт трактує оборотний капітал як “активи, які можуть бути переведені в готівку протягом одного року” [14, с. 265].

І.О. Бланк стверджує, що “оборотні (поточні) активи – це сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговують поточну виробничо-комерційну діяльність підприємства і повністю споживаються (видозмінюють свою форму) протягом одного операційного циклу” [15, с.169]. На нашу думку, вказане визначення відображає зміст поняття “оборотні активи”, але не дає змістовної характеристики оборотного капіталу, який, як відомо, має здатність до самозростання.

М.Д. Білик зазначає, що “оборотні активи виробничого підприємства – це група мобільних активів із періодом використання до одного року, що безпосередньо обслуговують операційну діяльність підприємства і внаслідок високого рівня їх ліквідності мають забезпечувати його платоспроможність за поточними фінансовими зобов’язаннями” [16, с. 161]. У запропонованому визначенні достатньо повно розкрито зміст оборотних активів та вказано на необхідність узгодження їхніх обсягів з поточними зобов’язаннями. Слід звернути увагу, що так звані “мобільні активи”, до яких входять продукція на складі та виробничі запаси, не можна вважати ліквідними активами. Крім того, оборотні активи використовуються не лише у операційній діяльності підприємств, а й також у фінансовій та інвестиційній (хоча б тому, що працівники мають отримувати заробітну плату, яка формується в результаті авансованих внесків підприємця).

Згідно з позицією Н.О. Власової, О.А. Круглової, Н.І. Безгінова, оборотні активи – це “сукупність матеріальних та грошових цінностей, що обслуговують поточний господарський процес підприємства, які знаходяться в постійному кругообігу і в повному обсязі переносять свою вартість на товари (роботи, послуги), що реалізуються, протягом одного операційного циклу, з метою отримання економічної вигоди (прибутку)” [17, с. 85].

3. *Оборотний капітал розуміється як авансована вартість.* Такий підхід трактує оборотний капітал як рухома відновлювальну частину вартості, що формується в результаті операційної діяльності.

На визначенні вартісної сутності та напрямків використання оборотного капіталу ґрунтується трактування цієї категорії згідно з поглядами Є.Є. Румянцевої: “оборотний капітал – вартість оборотних засобів організації в грошовому вираженні, що забезпечує закупівлю сировини, інвестиції у безперервне виробництво (незавершене виробництво), інвестиції у готову продукцію, покриття різниці між дебіторською заборгованістю й кредиторською заборгованістю” [18, с. 473].

В.В. Кулішов вважає, що “оборотний капітал (оборотні засоби) – частина продуктивного капіталу, вартість якого в процесі споживання цілком переноситься на продукт і повертається до підприємця в грошовій формі протягом кожного кругообігу капіталу” [19, с. 102]. Подібне визначення зустрічається в економічній енциклопедії за редакцією Л.І. Абалкіна: “оборотний капітал – це частина виробничого капіталу, вартість якого повністю переноситься на виготовлений товар та повертається у грошовій формі після його реалізації” [20, с. 272].

О.П. Пархоменко пропонує таке визначення: “оборотний капітал – це авансована вартість в елементи оборотних виробничих фондів і фондів обігу на рік чи операційний цикл для забезпечення безперервного процесу виробництва та реалізації продукції з метою досягнення достатнього рівня прибутковості підприємства” [21].

Згідно з позицією П.А. Лайко та М.В. Мних “оборотні активи – це вартість, що авансована в кругообіг виробничих фондів і фондів обертання для забезпечення безперервності процесу виробництва й обертання” [22, с. 275]. Згідно з позицією О.В. Авраменка “оборотний капітал – це планові авансована в грошовій формі сукупна вартість, яка необхідна для підтримки безперервності кругообігу і повертається у вихідну форму після його завершення” [23, с.5].

4. *Оборотний капітал розглядається як інвестиції, що вкладені в оборотні активи.* Оборотний капітал фактично інвестується, тобто вкладається у певні об’єкти з метою отримання позитивних економічних результатів внаслідок звичайної господарської діяльності.

На нашу думку, саме такий підхід відображає сутність оборотного капіталу як економічної категорії.

Згідно з позицією Є.Ф. Бріггема “оборотний капітал – інвестиція фірми у короткострокові активи – готівку, ліквідні цінні папери, товарно-матеріальні запаси і рахунки дебіторських заборгованостей” [24, с. 734].

Р.А. Слав’юк пропонує таке тлумачення: “оборотні засоби (оборотний капітал) – це частина капіталу підприємства, вкладеного в його поточні активи, сукупність оборотних виробничих фондів, фондів обігу, авансованих для забезпечення поточної діяльності” [25, с. 204].

На думку Ю.А. Арутюнова, “оборотний капітал – це інвестиції в поточні активи, які називають також оборотними коштами. Особливістю оборотного капіталу є те, що він не витрачається, не споживається, а авансується, що припускає повернення коштів після кожного виробничого циклу або кругообігу, що включає виробництво продукції, її реалізацію, одержання виручки” [26, с. 137].

В.І. Аранчій пише: “обігові кошти (оборотний капітал) – це кошти, витрачені на придбання чи виготовлення оборотних активів підприємства, які необхідні для забезпечення на підприємстві безперервності процесу виробництва і реалізації продукції та отримання прибутку” [27, с.136].

Отже, ототожнення оборотного капіталу з оборотними коштами чи оборотними активами (оборотними засобами) є неможливим, оскільки оборотні кошти мають тільки вартісну форму, оборотні активи (оборотні засоби) мають тільки матеріальну форму, а оборотний капітал має і вартісну, і матеріальну форми.

До складу оборотного капіталу на мікрорівні включають оборотні кошти та короткострокові фінансові вкладення (короткострокові інвестиції). Оборотні кошти складаються з коштів, вкладених в оборотні фонди та фонди обігу. Оборотні фонди – це частина оборотного капіталу, яка повністю зношується (споживається) під час виробництва, змінює (втрачає) первинний вигляд, повністю переносить свою вартість на вартість готового продукту (товару, послуги). За речовим змістом оборотні фонди являють собою предмети праці та деякі засоби праці (строк служби яких становить менше 6 місяців або вартість яких не перевищує встановлений норматив). Фонди обігу – оборотні кошти (оборотні засоби), які забезпечують безперервність виробничого процесу. До складу фондів обігу включають: готову продукцію (на складі, відвантажену, в дорозі), грошові кошти на рахунках в установах банків, готівкові кошти.

Важливою характеристикою оборотного капіталу є його здатність до кругообігу. Кругообіг оборотних активів, які є матеріально-речовим відображенням оборотного капіталу, визначають як безперервний процес обігу активів (зокрема матеріальних ресурсів) під час виробництва. Кругообіг оборотних активів виникає з єдності оборотних фондів та фондів обігу.

Підприємницька діяльність можлива, якщо підприємець має певний капітал (який в сучасних умовах має бути поданий, зазвичай, у формі грошей). Для організації виробництва необхідно мати заощадження (як правило, у формі грошових коштів або основних засобів). Через механізм інвестування вказані активи вкладають у виробництво. Але для початку виробництва необхідно придбати предмети праці (матеріали, сировину тощо), а також закупити робочу силу. Оборотний капітал з грошової форми переходить у виробничу. На виробничій стадії вказані активи (ресурси) перетворюються на готовий продукт (продукцію, послуги, роботи). Оборотний капітал з виробничої форми переходить у товарну. На стадії реалізації відбувається продаж виготовленого продукту, в результаті чого підприємець (підприємство) отримує грошові кошти. Оборотний капітал з товарної форми перетворюється на грошову.

Отже, оборотний капітал під час виробництва постійно змінює свою форму. Він приймає натурально-речову форму оборотних активів, але лише по завершенню операційного циклу виготовлення кінцевого продукту. Оборотний капітал не витрачається і не зношується, а інвестується (авансується). Вартість оборотного капіталу має здатність до зростання.

Висновки. Дослідивши різні економічні літературні джерела, можемо виділити такі підходи до визначення економічної сутності оборотного капіталу: по-перше, оборотний капітал як сума грошових коштів, інвестованих для формування оборотних фондів та фондів обігу; по-друге, оборотний капітал як сукупність мобільних активів, які використовуються протягом операційного циклу; по-третє, оборотний капітал як авансована вартість; по-четверте, оборотний капітал як інвестиції, що вкладені в оборотні активи.

Отже, оборотний капітал підприємства має матеріальну (матеріально-речову) та вартісну (грошову) форми. Оборотний капітал можна подати або як перелік певного майна (активів), або як його вартість (що виражається у грошових одиницях).

Оборотний капітал, якщо ми маємо на увазі саме частину капіталу, а не просто “матеріальні активи” або “цінності”, слід розглядати як інвестицію (авансовану вартість) в елементи оборотних виробничих фондів і фондів обігу, що є умовою забезпечення безперервного процесу виробництва та реалізації продукції. Вказана позиція враховує вартісну природу оборотного капіталу, і при цьому виділяє його речове втілення.

1. *Фінанси підприємств / [А.М.Поддєрьогін, М.Д.Білик, Л.Д.Буряк та ін.] – К.: КНЕУ, 2004. – 546 с.* 2. *Дроб Я.В. Організація управління оборотним капіталом промислових підприємств*

України: Автореф. дис. ... канд. екон. наук: Львівськ. нац. ун-т. імені Івана Франка / Я.В.Дроб. – Львів, 2006. – 22с.

3. Зятковський І.В. Фінанси підприємств / І.В.Зятковський. –К.: Кондор, 2003. – 364 с.

4. Фынаны промышленности: учебник / [Д.С. Моляков тощо]. – М.: Финансы і статистика. 1990. – 224с.

5. Буряковський В.В. Фінанси підприємств: / В.В.Буряковський, В.Я. Кармазін, С.В.Кламбет. - Д.: Пороги,1998. – 122 с.

6. Приймак Т.О. Економіка підприємства. / Т.О.Приймак. – К.: Вікар, 2006. –219 с.

7. Вігуржинська С.Ю. Економіка підприємства / Dokument HTML. – <http://inpros.com.ua>;

8. Азаренкова Г.М. Фінанси підприємств / Г.М.Азаренкова, Т.М.Журавель, Р.М.Михайленко. – К.: Знання-Прес, 2006. — 287 с.;

9. П(С)БО 2 “Баланс”. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/z0396-99>;

10. Володькіна М.В. Економіка промислового підприємства / М.В. Володькіна. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. –196 с.;

11. Ковалев В. Финансы предприятий / В.Ковалев. – М.: ВИТРЭМ, 2002. – 352 с.

12. Зелгавилс И.В. Финансы предприятий / И.В. Зелгавилс. – М.: ООО “ВИТ + РЭМ”, 2002. – 352 с.

13. Шелудько В.М. Фінансовий менеджмент / В.М.Шелудько. – К.: Знання, 2006. – 439 с.

14. Холт Р.Н. Основы финансового менеджмента / Р.Н.Холт. – М.: Дело, 1995. – 128 с.

15. Бланк И.А. Управление формированием капитала / И.А.Бланк. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2002. – 512 с.

16. Білик М.Д. Управління фінансами державних підприємств / М.Д.Білик. – К.: Знання, КОО, 1999. – 312 с.

17. Власова Н.О. Фінанси підприємств / Н.О.Власова, О.А.Круглова, Л.І. Безгінова. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 271 с.

18. Румянцева Є.Є. Нова економічна енциклопедія. / Є.Є.Румянцева. – М.:ІНФРА-М, 2005. – 724 с.

19. Кулішов В.В. Економіка підприємства: теорія і практика [монографія]. / В.В. Кулішов. – К.: Ніка-Центр, Эльга, 2004. – 216 с.

20. Економічна енциклопедія / [Л.І. Абалкін та ін.]. – М.: Економіка, 1999. – 1055 с.

21. Пархоменко О.П. Уточнення визначення сутності поняття оборотний капітал: [Електрон.ресурс] / О.П.Пархоменко. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.

22. Лайко П.А. Фінанси підприємств / П.А.Лайко, М.В.Мних. – К.: Знання України, 2004. – 428 с.

23. Авраменко О.В. Управління формуванням оборотного капіталу промислового підприємства: Автореф. дис. ... канд. екон. наук: Харк. держ. екон. ун-т. / О.В. Авраменко. – Харків, 2000. – 22 с.

24. Брігхем Є.Ф. Основы финансового менеджменту / Є.Ф. Брігхем. – К.: Молодь, 1997. –1000 с.

25. Слав'юк Р.А. Фінанси підприємств / Р.А.Слав'юк. – Луцьк: Вежа, 2001. – 204 с.

26. Арутюнов Ю.А. Финансовый менеджмент / Ю.А Арутюнов. – М.: КНОРУС, 2007. – 312 с.

27. Аранчій В.І. Фінанси підприємств / В.І.Аранчій. –К.: ВД “Професіонал”, 2004. – 304 с.